

Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı

Sayime Durmaz^{a*}

^aÇankırı Karatekin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Özet

Atama Tartışması ya da Kavgası (Investitura), XI. yüzyılda Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich ile Papa VII. Gregorius arasında yaşanan Kilise görevlilerini atamada kimin söz sahibi olacağı kavgasıdır. Bu olay, Ortaçağ Avrupa'sında seküler güçler ile dini güçler arasında yaşanan en büyük çekişmedir.

Papa VII.Gregorius yayınladığı Dictatus Papae'da, Roma Kilisesi'nin sadece Tanrı tarafından kurulduğu, Papa Gelasisus'un ruhanî otoriteye dair görüşlerinden hareketle, Papanın tek evrensel güç olarak tek başına kilise görevlilerini atama ve azletme hakkı olduğu iddiasında bulunur (1075). VII.Gregorius, imparator da dahil, kendisinin Batı Avrupa'nın en büyük gücü olduğuna ve bu nedenle Kilise atamaları konusunda tek güç olması gerektiğine inanmaktaydı. XI. yüzyılın sonlarına doğru bu konuda Kilise ile Devlet arasındaki tansiyon yükseldi. Daha sonra 1075'de Papa VII. Gregorius Laiklerin atama yapmasını yasakladı. Bu eylem imparator IV. Heinrich tarafından, temsil ettiği iktidara karşı tehdit olarak algılandı. Aslında, bu olaylar aracılığıyla, tümüyle iktidar ve iktidara hangi gücün sahip olduğu sorgulanmaktaydı. IV. Heinrich, iktidarının Tanrı tarafından verildiği ve bu nedenle Kilise üzerinde mutlak güç sahibi olması gerektiği hususunda ısrarlıydı. 1076'da Gregorius IV. Heinrich'i Kilise ve Alman krallığından aforoz ederek karşılık verdi. IV. Heinrich'in aforozu, taht üzerindeki rekabeti su yüzüne çıkardı ve tahtı geri almak için Ocak 1077'de İtalya Canossa'da Papa VII.Gregorius ile arasında geçecek olan dramatik karşılaşmayı kabul etti. IV.Heinrich, tahtını geri almak için ülkesine döner dönmez Canossa'da verdiği sözleri ihlal edince, 1080'de yeniden aforoz edildi. Sonuçta IV.Heinrich'in oğlu V.Heinrich, "Atama Sorunu"nu Papa II.Calixtus ile 1122'de yaptığı Worms Konkordatosu ile karara bağladı.

* E-posta: sayimedurmaz@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Atama Tartışması / Kavgası (Investitura), Papa VII.Gregorius, Kutsal Roma-Germen İmparatoru IV.Heinrich, Canossa, Worms Konkordatosu

Conflict Between Pope and Emperor in the High Middle Ages: War Between Sword and Scepter

Abstract

The Investiture Controversy or Investiture Contest was an XI th century dispute between Henry IV, Holy Roman Emperor and Pope Gregory VII over who would control appointments of church officials. It was the most significant conflict between secular and religious powers in medieval Europe. In 1075 Pope Gregory VII asserted in the Dictatus Papae that as the Roman Church was founded by God alone, the papal power (the auctoritas of Pope Gelasius) was the sole universal power, and that the pope alone could appoint or depose churchmen or move them from see to see. Gregory VII believed that he held power over all of Western Christendom, including the emperor, and that he was the one and only authority in making church appointments. As the eleventh century moved on, tensions grew between the church and state on this issue. Then, in about 1075, Pope Gregory VII banned all lay investiture. This act angered emperor Henry IV, as it was a threat towards the imperial power held by him. Out of these events, the whole idea of kingship and what powers it actually held came into question. Henry IV insisted on his authority as a divinely appointed sovereign to involve himself in the Church of his nation. In 1076 Gregory responded by excommunicating Henry IV, removing him from the Church and deposing him as German king. Henry IV's excommunication allowed rival claimants to his throne to surface and, to retain his crown, Henry IV acceded to Pope Gregory VII at a dramatic encounter at Canossa, Italy in January 1077. Henry IV returned home to re-establish his power but quickly broke the promises he had made at Canossa and, in 1080, he was again excommunicated. Finally, Henry IV's son, Henry V, settled the "Investiture Question" with Pope Calixtus II with the Concordat of Worms in 1122.

Key Words: Investiture Contest / Controversy, Pope Gregory VII, Holy Roman Emperor Henry IV, Canossa, Concordat of Worms

1.Giriş

X. yüzyıla gelindiğinde Kilise Batı Avrupa'nın ekonomik yönden güçlü kurumlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Feodal sistem içinde hem ekonomik hem de kültürel bakımdan imtiyazlı bir konuma sahip

olan Kilise, bazı ülkelerde toprağın tek sahibi olarak, toprağın bütün sosyal gücün ve prestijin ölçüsü olarak kabul edildiği bir hayat tarzından olabildiğince yarar sağladı. İtalya topraklarının önemli bir bölümünü elinde tutan Kilise, başka ülkelerde de zengin mülklere sahipti ve bu yönüyle en büyük toprak sahibi kurumdu. Üstelik inananların bağışları ve hacıların zekâtları sayesinde, kıtlık zamanlarında ihtiyaç sahibi sivilere borç verebilecek mali kaynaklara da sahipti. Kilise, sayısız mülkü ile ekonomik güç bakımından olduğu gibi bilgi bakımından da asilzadelerden üstün durumdaydı. Öyle ki ruhban sınıfı, genel bir cehalete yeniden gömülmüş olan batı toplumunda, kültürün kaçınılmaz iki aracı olan okuma ve yazmayı da elinde bulundurmaktaydı. Bunun doğal sonucu olarak imparatorlar, krallar ve büyük lordlar, kendileri için önem arz eden şansöyelerini, sekreterlerini ve noterlerini, kısaca tüm öğrenim görmüş personelini zorunlu olarak kilise adamlarından seçmekteydiler. Çünkü, kayıtları hazırlayabilecek, hesapları tutabilecek, fatura ve harcamaları hesap edebilecek ve dolayısıyla bunları denkleştirebilecek yetenekte elemanlar, Kilise'nin tekelindeydi. Bu durum, IX. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar eğitim ve sanat alanında olduğu gibi yönetim işinde de Kilise'yi etkin kıldı. Böylelikle Kilise, yalnızca çağın büyük manevi otoritesi değil, aynı zamanda büyük mali gücü olarak da karşımıza çıkmaktadır (Ebenstein 1996: 107; Pirene 2005: 21-22). Ne var ki Kilisenin Roma İmparatorluğu dönemindeki ilk ortaya çıkışından başlayarak gelişen konumunu siyasal iktidar açısından değerlendirdiğimizde, ekonomik gücüyle orantılı bir yerde olmadığı görülmektedir. Bu dönemde Avrupa'da görülen ekonomik canlanma sonucu yeni bir enerji kazanan her kurum gibi Kilise de, bu yeni durumu kendi lehine en iyi şekilde değerlendirme gayreti içine girdi. Kilise bu yıllarda "bir yönetici, toprak sahibi, rant toplayıcı, vergi koyucu, maddi üretici, muazzam ölçekte emek gücü istihdam edici, tacir, bankacı ve ipotekçi, ahlakın muhafızı, gösterişli yasalar yapıcısı, vicdan zorlayıcısı- hepsi bir arada olma" yolundaydı (Heaton 1985: 83). Zira artık "bölgellikten" "evrenselliğe" geçiş dönemi idi ve Kilise artık evrensel otoriteye sahip olmak istiyor ve şartlar da giderek buna müsait hale geliyordu (Strayer- Munro 1959: 206).

Bilindiği üzere, daha önce sık sık Roma aristokrasisi tarafından sıkıştırılan Papalık, X. yüzyılda Alman Kralı I. Otto (962-973) ve haleflerinden yardım istemişti. Papalığın bu talebi üzerine İtalya seferlerine çıkan ve 962'den beri "Kutsal Roma-Germen İmparatoru" olan I. Otto, kurduğu

“Devlet Kilisesi Siyaseti” ile Kilise’nin etkinliğinin artmasına imkan sağlamakla kalmamış, Kilise’nin dokunulmazlığını artırarak çeşitli yüksek makamlara piskoposları getirmekle Kilise’yi tahtına da bağlamıştır. I. Otto’nun halefleri de, oğlu II. Otto (973-983), torunları III. Otto (983-1002) ve II. Heinrich (1002-1024), aynı siyaseti benimseyerek, Papa azli ve tayini de dahil olmak üzere kilise yönetimine müdahale etmişlerdir.¹ Ancak bu arada siyasi yönden olmasa da maddi bakımdan oldukça güçlenen Papalık makamı, dünyevî iktidarların baskısından Kilise’yi kurtarmak amacıyla, XI. yüzyılda özgürleşme çabalarını ve daha sonra da üstünlük mücadelesini başlatmıştır (Karamuk 1991: 46).

Öte yandan söz konusu dönemde Kilise’nin kendi bünyesinde de önemli gelişmeler olduğu gözlenmektedir. Yerel yöneticiler tarafından tayin edilen piskoposların, manastır başkanlarının ve diğer din adamlarının uymaları gereken kurallara riayet etmedikleri ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde ruhsal bağlılık düzeyine ulaşmadıkları görülmektedir. Bu durum başta Fransa ve Almanya’daki dinsel örgütlerde olmak üzere pek çok ülkede rahatsızlık yaratmakta idi. Bu nedendir ki Fransa’nın Burgondiya yöresinde kurulan Cluny Manastırı² bu yozlaşmalara son vermek amacıyla Benedictus Tarikatı’nın ilkelerinin (Regula Benedicti) yeniden yaşama geçirilmesi için reform hareketi başlatmıştır. 910 yılında kurulan Cluny Manastırı’nın önderlik ettiği bu reform hareketi kısa sürede Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya’da yayıldı. Genel olarak Cluny hareketi, rahiplerin bekâret kuralına uyarak evlenmemeleri (Celibacy), “metres tutmamaları”(Concubinage) ve makamlarını maddi çıkar karşılığı alıp satmamalarını (simony) öngörmekte idi. Bu yolla, manastırların senyörlerin denetimlerinden kurtarılması, rahiplerin makamlarını kişisel çıkarları için değil Kilise’nin korunması ve daha iyi bir konuma getirilmesi için kullanması hedeflenmekteydi.

Kısa süre içinde Papalık makamınca da kabul gören Cluny reform hareketinden destek alan Papa II. Nicolaus’ın papa seçimine Kutsal Roma-Germen İmparatorlarının karışmalarını engelleme girişimi olumlu sonuçlandı. 1059’da alınan kararla papa seçimi³ Kardinaller kurulunun sorum-

¹ Öyle ki II. Otto ordusuyla İtalya’ya girdiğinde, birliklerinin %70’i Kilise mensubu vassallerinin sağladığı askerlerden müteşekkildi. Başka bir deyişle Kilise ile Devlet tek vücut olmuştu (McEvedy 2005: 70).

² Cluny Manastırı’nın işleyiş biçimi hakkında geniş bilgi için bkz. DUBY (1990: 19-55; 2002: 56-67).

³ Bu yasanın hazırlanmasında daha sonra VII. Gregorius olarak Papa olan Toscana Piskoposu Hildebrand’ın büyük etkisi olmuştur. Karamamede “*Seleflerimizin ve diğer kutsal babaların otoriteleriyle eğitilmiş olarak, kararlaştırmış ve tespit etmiş bulunuyoruz ki, Roma evrensel Kilisesinin bir Papa’sının*

luluğuna verildi⁴. Güya bu önlem, Roma'daki halkın seçime müdahalesini engellemek için alınmıştı, ama kurallar imparatorun söz hakkını da ortadan kaldırıyordu. Bu durum karşısında İmparator IV. Heinrich'in henüz çocuk yaşta oluşu ve naibinin de güçlü olmayışı nedeniyle sessiz kalındı (McEvedy 2005: 70). Bir bakıma, dünyevî iktidar güçlerine karşı Kilise'nin bağımsızlığı ve Hıristiyanlığın "bozulmamışlığını" korumaya yönelik olan Cluny reform hareketi, 1073 tarihinde VII. Gregorius adıyla Papa olan Hildebrand'ın görüş ve faaliyetlerinden sonra Kilise'nin dünyevî iktidar üzerindeki üstünlük iddiası halini almıştır.

Cluny tarikatının etkisiyle X. yüzyıldan itibaren Kilise'de bir arınma hareketi başlamış olmakla birlikte, bu hareketin dışında kalan ruhban sınıfında hâlâ arzu edilmeyen eğilimler süregelmekteydi. Rahiplerin dünyevî yaşama çok fazla karışmaları, Hıristiyanlık kuralına aykırı yaşam sürdürmeleri sonucunu doğurmuş olup, din sömürülmekteydi. Bu sapmaların temelinde Kilise görevlerinin dağıtılmasında Laiklerin oynadıkları rol yatmaktaydı. Uygulamada bütün kiliseler Laiklerin iktidarındaydı. Dolayısıyla kırsal kesimdeki dinî örgütler şövalye ailelerinin yönetimi altındaydı. Feodal anlayışın etkisi nedeniyle dinsel görev ve yetkiler birer mülk olarak görülmekte ve mülklerin laik sahipleri simgesel olarak onu kilise adamına vermekteydi. Bu nedendir ki dinsel otorite dünyevî otoriteye bağımlı olmak zorundaydı ve onun arzusu doğrultusunda hareket etmekteydi.

X. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Cluny hareketinin itici gücü manastırlardan papalara geçti. Öyle ki tarihçiler Papa VII. Gregorius'un oynadığı belirleyici role hürmeten bu hareketi "Gregorius Reformu" olarak adlandırmaktadır. Hareketin öncülerinin kafasında "evangelik saflığa", Havarilerin düşüncelerine geri dönüşü temsil ettiği için "reform" dendi. Gerçekte ise bir yenilikti, Laiklerin yanı sıra din adamlarının da hayatlarını düzenleme ve Kilise ile laik dünya arasındaki ilişkilere biçim verme çabasıydı (Dalarun 2005: 27-28). Başka bir deyişle, bu hareketle tasarlanan sonuç Kiliseyi, dünyevi feodal güçlerin körü körüne itaatinden kurtarmak, ayrıca Kilise mensuplarına getirilen evlenme yasağıyla, sıradan halkı ise

ölümünde, her şeyden önce episkopos kardinaller, ortak ve titiz bir dikkatle, en layık olanı araştıracaklar ve daha sonra yardımcı episkoposları getireceklerdir; nihayet din adamlarının geri kalanları ve halk yeni seçime katılmak üzere ilerleyeceklerdir" denilmektedir (Calmette- Higounet 1953: 117; Henderson 1910: 361-364)

⁴ Kararın tam metni için bkz. Henderson (1910: 361-364); Tierney (1964: document no 22, Gratian, *Decretum'dan İng'ye çeviri*).

normal bir durum olan evlilikle bağlayarak keskin biçimde birbirinden koparmaktı⁵ (Le Goff 2005: 40). Bu hareketin sonucunda Roma Kilise'si'nin yok olmaya yüz tutan itibarı yükseldi. Üstelik Doğu ve Batı Kiliselerinin kesin ayrılmaları dönemine denk gelmesine rağmen başarıya ulaşması önemlidir. Bu hareketle yalnız dogma konusunda değil, Kilise dünyasındaki disiplin bakımından da Papa'nın saygınlığı artar ve artık Papa, Kilise'nin yargılamayacağı ve kararlarını tartışamayacağı bir kişi konumuna getirilir (Tanilli 1993: 326).

Mart 1075'te Papa VII. Gregorius Papalık yetkileri hakkında kesin ifadeler içeren yirmi yedi maddeden müteşekkil *Dictatus Papae*⁶ (Papanın Emirleri, Papa Kararnameleri) olarak bilinen meşhur bildiriye yayımladı. Söz konusu bildiride yer alan hükümlerden bazıları şunlardır: (Orijinal metindeki, ilgili madde numaraları kullanılmıştır)

2. Ancak Roma Pontifex'ine (Papa) haklı olarak evrensel sıfatı verilir.

3.Yalnızca Papa piskoposları atar veya görevden alır.

9. Papa, bütün prenslerin ayaklarını öptüğü tek insandır.

12. Papa İmparatorları azletme hakkına sahiptir.

16. Yalnızca Papa sinod toplayabilir.

19. Hiç kimse onu yargılayamaz.

22.Roma Kilisesi asla hata yapmamıştır ve Kutsal yazıların ortaya koyduğu üzere gelecekte de yapmayacaktır.

23. Roma Kilisesi'ne karşı çıkan hiç kimse Katolik olarak kabul edilemez.

27. Papa tebaa'nın adaletsizlere ettiği sadakat yeminini bozabilir.

(Henderson 1910: 366-367; Davies 2006: 369; Pacaut 1957: 236-237).

Hildebrand'a göre Hıristiyanlığın dini lideri olarak Papa'nın görevi dünya üzerinde bir Hristiyan toplumu kurmaktır. Aziz Petrus'un halefi

⁵ VII.Gregorius 1074 Roma Konsilinde din adamlarının evliliğini ve dinsel makamların para karşılığı alınıp satılmasını (simony) yasaklamıştır (Bkz.Decree of Council at Rome 1074, [Mansi XX. P. 404], in Thatcher - McNeal 1905: 134-135

⁶Orijinal Latince metin için bkz. Jaffé (1868: 174); Henderson (1910: 366-367); <http://avalon.law.yale.edu/medieval/inv11.asp>; Ehler-Morrall (1988: 43-44).

sıfatıyla Papa iman ve öğreti ile ilgili son sözü söyleme yetkisine sahiptir. Ancak Papa'nın egemenlik alanı sadece Kilise ile sınırlı değildir ve olmaz. Krallar ise güçlerini Hıristiyanlığa hizmet amacıyla kullanmakla yükümlüdürler⁷ ve bu nedenle, onlar da Papa'nın otoritesini tanıyıp, emir ve isteklerine bağlı olmak zorundadırlar. Zira dünyevi iktidarlara, bu güçleri Tanrı tarafından verilmiştir ve bu nedendir ki Tanrı'nın yer yüzündeki temsilcisi Papa'nın emirlerine itaat etmek durumundadırlar⁸. Bu görüşlerden kısaca şu sonucu çıkarmak mümkündür: “Eğer Kral Hıristiyanlık ödevini yerine getirmekte başarısız olursa, Kral'ın yönetme hakkı Papa tarafından elinden alınabilir. Tanrı'nın yasasını uygulamaktan sorumlu olan Papa, hiçbir zaman Kral'a bağımlı olamaz” (Perry 1985: 214).

Görüldüğü üzere *Dictatus*'ta yer alan bu uzlaşmaz hükümlerle, VII. Gregorius, Hıristiyanlık içinde ruhani ve dünyevi en yüksek hukuk ve yargı mercii olduğunu iddia ediyordu. Çok geçmeden toplanan sinod'da Kilise atamaları için Kilise'den yetki almayan bütün laik yöneticilerin aforoz edilmesini emretti. İmparator IV. Heinrich danışılmak bir yana haberdar dahi edilmeksizin Toscana'lı Hildebrand, bu yeni düzene göre kardinaller tarafından VII. Gregorius olarak Papa seçildi. Bu olay, hukuki ve teolojik durum bir yana, doğrudan bir iktidar mücadelesi olan “Atama Tartışması”nın fitilini ateşledi (Davies 2006: 368-369).

Hildebrand yukarıda bahsettiğimiz bu görüşlerini Papa VII. Gregorius olarak uygulamaya koydu. Bunu yaparken amacı, hem Kilise içinde ve hem de Kilise ile dünyevi iktidar arasındaki ilişkilerde bir reform yapmaktı. Bu amaçla Cluny hareketinin öngördüğü pek çok ilkeyi uyguladı. Bunlar arasında evli ya da “metres” sahibi olan rahiplerin ayinleri yönetmelerinin yasaklanması, buldukları makama para karşılığı gelmiş olanların görevlerinden uzaklaştırılması, sahip oldukları mal-

⁷ Kral Tanrı'nın hizmetkârı yani “*minister Dei*”dir.

⁸ Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkıldığı fakat henüz Kutsal Roma İmparatorluğu'nun kurulmadığı yüzyıllarda - Batı'da bir imparator bulunmamakla birlikte - Papalar, kendisini Roma İmparatoru'nun varisi olarak gören Bizans İmparatorluğu ile görev ve yetki tartışmasına girmişlerdi. Bu dönemde Papalık, dünyevi konularda İmparatorun, dinsel konularda ise Papa'nın yetkili olduğunu söyleyerek egemenlik alanlarını çizme yoluna gitmişti. Bu kuram 492-496 yılları arasında Papalık yapan I. Gelasius tarafından “*Çifte Kılıçlar Kuramı*” olarak formüle edildi. Gelasius'a göre, Tanrı Hz. İsa'ya, biri dinsel erki (*auctoritas sacerdotium*) diğeri ise laik erki (*regalis potestatis*) temsil eden iki kılıç vermiştir. Bu kılıçlar yalnızca, Tanrı'nın hem laik ve hem de dinsel işlerde vekili olan İsa'da bir arada bulunmuşlardır. İsa'dan sonra dinsel erki temsil eden kılıç Papalara, laik erki temsil eden kılıç ise İmparatorlara geçmiştir. Bu nedenle Papalar dinsel konularda, İmparatorlar ise din dışı konularda Tanrı'nın yer yüzündeki temsilcileridir. Gelasius ve Çifte Kılıçlar Kuramı hakkında geniş bilgi için bkz. (Ağaoğulları-Köker 1996: 137-145; Ebenstein 1996: 77-80; Şenel 1982: 321 vd.).

ları feodal ilişki gereği *fief* olarak senyörlerden alan piskoposlar ve Manastır başkanlarının aforoz edilmesi sayılabilir. Ayrıca bu işlere karışan senyörleri de aforoz etti. Böylece bütün piskopos tayinlerinin Kilisenin denetiminde yapılabilmesini sağlamış oldu.

Papa VII. Gregorius'un bütün bu faaliyetleri ve Evrensel Kilise'nin sınırlanmamış yöneticisi olarak kendisini İmparator IV. Heinrich'in üstünde bir güç olarak telâkki etmesi, buna istinâden gerektiğinde hükümdarları azletme ve atama yetkilerine sahip bir otorite olduğunu iddia etmesi nedeniyle, Ortaçağ siyasal düşüncesini belirleyen "Atama Tartışması" (*Investitura, Lay Investiture*) gündeme geldi.

2. VII. Gregorius İle IV. Heinrich Arasındaki Atama Kavgası: Canossa'ya Giden Yol

Kilisenin ilk hedefi kendisini İmparatorluğun kontrolünden kurtarmaktı. 1054'te IX. Leo öldüğünde İmparator, hâlâ Avrupa'nın en güçlü lideri olarak evrensel otoriteyi temsil ediyordu. Kilise eğer kendisini İmparatorluğun otoritesinden kurtarabilirse, prestiji o kadar artacaktı ki diğer liderlerle herhangi bir problemi kalmayacaktı. 1054'ten sonraki şartlar mücadelenin başlaması için Kilise açısından çok uygundu. 1059'da başlayan dönemde, Papalık, Kilise'yi arındırma ve Kilise'de reform yapma işine girişti. Bu reform, öteki şeylerin yanı sıra, İmparatorun geleneksel Almanya ve İtalya piskoposlarını atama hakkını da elinden aldı (Mc Neill 1994: 290). III. Heinrich Papa'yı Roma soylularından kurtardı. Papalığın bağımsızlığı ise Papa II. Nicolaus (1058-1061) döneminde, Papa seçimi yasasında uygulandı. Bu kararnameyle Papalık seçimindeki Laik etkisi sona erdi; artık ne soylular ne Romalılar ne de Alman İmparatoru karışabilirdi. Piskoposlar kardinaller tarafından seçilecekti. Seçimden sonra İmparator sembolik olarak onaylayacaktı. Bu buyruk çıkarıldığı zaman henüz çocuk olan IV. Heinrich karşı koyamamıştı. 1061'de Papa II. Nicolaus'un ölümüyle yaş ve güç bakımından büyümüş olan IV. Heinrich bu konuya itiraz ederek, yetkinin kendisine ait olduğu konusunda diretti. Ne var ki üç yıl süren çatışmadan kardinaller üstün çıktı (Şenel 1982: 291). Böylece fiilen 1059'dan sonra Alman kralları papa seçemediler ve krallar kardinal ve papa seçimlerine ancak çok özel durumlarda müdahale edebildiler.

Kardinallerin Kilise içinde özel bir rol oynamaları bundan sonra başlar. Söz konusu olanlar Roma'daki ruhban sınıfının en önemli üyeleridir; Roma bölgesinin piskoposları, Roma'daki büyük kiliselerin sorumluları ve yönetimle görevli yedi diyakozdur. İmparator, Papanın belirlenmesinde kendisinin dışarıda bırakılmış olmasını iyi karşılamayacak ve bunalım dönemlerinde, kardinaller tarafından seçilen papaya rakip olarak kendi papasını seçecektir.

Kardinallere verilen bu güç, onları Kilise yönetiminde oldukça önemli kıldı. Kilise konseyinde ve yönetiminin şekillenmesinde ciddi bir faktör oldular. Sonuçta Papa, Kardinalleri sadece Roma'dan değil tüm Hıristiyan ülkelerdeki önemli din adamları arasından seçmeye başladı. Böylece Kardinal Okulu (Koleji), Papalık ile Kiliseler arasında arabuluculuk görevini üstlendi.

Tüm bu gelişmeler ışığında Papalık makamı giderek gücünü artırırken, Alman hanedanı zor duruma düşmekteydi. İmparator III. Heinrich 1056'da öldüğünde yerine geçecek olan oğlu henüz altı yaşındaydı. Güçlü bir otoritenin olmadığı durumlarda ülkeyi yönetecek deneyimli kişilerden oluşan bir merkezî örgütün yokluğu, uzun süren azınlık yönetimi esnasında Alman İmparatorluğu'nun yönetim zaafını açıkça ortaya koydu. Teknik olarak hâlâ krallık memuru olan soylular aynı zamanda Kilise üyesi idiler. Eğer Kilise bağımsız bir güç olacaksa veya toplumu kendi standartlarını kabule zorlayacaksa bu durum gerekliydi. Öte yandan bu reformların dünyevi liderlere getirdikleri zorlukları görmek hiçte zor değildir. Piskoposlar ve keşişler sadece din görevlileri olmayıp, aynı zamanda büyük mülk sahipleri, senyör ve hatta idareci idiler. Bu nedenledir ki bunlar dini güçlerinin yanında büyük dünyevi güç ve sorumluluğa da sahiptiler. Bu iç içe geçmiş sistem nedeniyle her yönetim az ya da çok, ama mutlaka Kilisenin liderlerine ve kaynaklarına bağımlıydı. Din adamı olan vassallar askeri kaynaklar sağlayabiliyorlardı. Bu durum asi soyluların kontrolü için gerekliydi. Kilise adamları yargıçtı, elçiydi ve idareciydi. Bu durum kralların kendi memurlarını seçmesini güç kılıyor ve sadece siyasi nedenlerden dolayı seçilenlerin Kilise tarafından kabul edilmesi de mümkün olmuyordu. Kilise mensuplarının hem ruhani hem de dünyevi görevlerinin olması çatışmayı kaçınılmaz kılmaktaydı. Aynı zamanda bu durum çözümsüzdü, çünkü ne Papa ne de Alman İmparatoru bu kaybı göze alamazdı.

Kardinaller tarafından Papa seçilen VII. Gregorius, kendisinin Aziz Petrus'un sözcüsü olarak iktidarını Tanrı'dan aldığına inanıyordu. IV. Heinrich ile olan atama kavgasından evvel, Papa ile İmparatoru iki göze benzetmesi⁹ ikisini eşit değerde gördüğünün göstergesidir. Ne var ki imparatorla kavga ettikten sonra, papayı güneşe, imparatoru aya benzetmeye başladı (Blumenthal 1988: 118). Bununla ayın ışığını güneşten alışı gibi, imparatorun yetkilerini papadan aldığı anlatılmak istiyordu. Ayrıca İmparatorun din ve ahlâk dışına çıkması halinde papanın onu tahttan indirebileceğini belirtiyordu (Şenel 1982: 291).

Alman krallarının hemen hepsi Kilise üzerinde büyük güç sahibiydiler ve iktidarı kilise mensuplarının yardımlarına dayanıyordu. IV. Heinrich¹⁰ Saksonlara karşı kazandığı zaferi kutlarken Papa VII. Gregorius'un atama konusundaki kararı ona ulaştı. Genç kral IV. Heinrich, şimdi Almanya'nın en güçlüsüydü ve otoritesine yönelik hiçbir saldırıyı kabul edemezdi. Ne var ki, Papa VII. Gregorius'un girişimleri sonucunda, geç Roma döneminden beri, siyasi ve dini konularda ortaya çıkan ilk ciddi dünyevi-ruhani otorite çatışması kaçınılmaz hale geldi (Nicholas 1992: 189). Bu Tevcih Kavgası'nın nedeni, atanacak Piskoposların niteliklerinden, bir başka deyişle feodal ilişkilerin doğasından kaynaklanmaktaydı. Piskoposlar bir taraftan Kilise mensubu ve Hıristiyan cemaatinin üyeleriydiler, diğer taraftan, mâlikâne sahipleri olarak soylu sınıfına mensuptular ve bu özellikleri nedeniyle de en yüksek dünyevi otorite olan Kutsal Roma-Germen İmparatoru'na bağlıydılar. Feodal toplumun işleyiş kuralları gereği piskoposlar hem piskoposluk bölgelerindeki dünyevi iktidarlarını ve hem de ruhani iktidarlarını İmparator'dan almışlardı (Strayer-Munro 1959: 211). Aralarındaki ilişkiler o kadar iç içe geçmiş idi ki, bazen piskoposlar *fief* karşılığında senyörlere asker dahi temin etmişlerdi. Bu yönüyle piskoposlar Alman kralları nazarında birer devlet memuru idiler. Bu nedenle, Papa VII. Gregorius'un piskopos tayinlerinde tek söz sahibinin Kilise olduğu görüşünü hayata geçirmesi senyörlerin ve dolayısıyla İmparatorun dünyevi gücünü azaltacaktı. Başka bir deyişle, Papa'nın bu girişimi doğrudan doğruya İmparatorun iktidarını tehdit etmekteydi. Düşüncelerini uygulamaya başlayan Papa VII. Gregorius, ilki Şubat 1075'te Roma'da toplanan Lenten

⁹ VII. Gregorius'un IV. Heinrich'e gönderdiği 1073 tarihli mektubunda bu ifade görülmektedir (Gregory VII, *Registrum I*, 19: .31)

¹⁰ Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Robinson (1999).

Sinodu¹¹ olmak üzere, Kasım 1078¹² ve Mart 1080'de¹³ aldığı kararla imparator, kral, dük, kont ya da her hangi bir laik otoritenin Kilise içinde atama yapmasını ve piskopos ya da diğer din adamlarının bunların elinden görev almalarını yasakladı (Henderson 1965: 365-366; Flick 1973: 458-459; Berl 1999: 108; Kinder-Hilgemann 2006: 148)

Kavganın fitilini ateşleyen olay, 1075 yılında piskopos yardımcılarının da desteğini alan IV. Heinrich'in Milano Piskoposluğu'na atama yapmasıdır. Papa VII. Gregorius, bu olayı Papalığın haklarını çiğneyen bir hakaret olarak algılayarak, işi İmparator'u aforozla tehdit etmeye kadar götürür. Tüm bunların üzerine bir de Papa'nın mektubunu gören IV. Heinrich, son derece sinirlenir¹⁴. Aralık 1075 tarihli mektubunda Papa ilk kez İmparator'u tehdit içeren bir uslûp ile kendisine itaat etmesini tavsiye edip, hatalarından bahsederek, İmparatora tümüyle Aziz Petrus ve onun halefinin otoritesi altında olduğunu hatırlatır. Ayrıca eğer bu otoriteye itaat etmezse Tanrı'nın gazabına uğrayabileceğini belirterek kendisini uyarır. Bunun üzerine İmparator IV. Heinrich, Papa ile görüşme yapıp uygun bir anlaşmaya varmak yerine ona karşı açıkça bir savaş başlatır. Bu çatışmanın ilk evresinde, Alman piskoposlarının da desteğini alan IV. Heinrich, iki başpiskopos ve yirmi dört piskoposun¹⁵ katılımıyla 24 Ocak 1076'da Ren kıyısındaki Worms kentinde topladığı Sinod'ta Papa VII. Gregorius'un görevden alındığını ilan eder (Kinder-Hilgemann 2006: 148; Altındal 2004: 47-48). Sinod'ta, Papa'nın mektubuna cevaben yayınladığı bildiriye,¹⁶ "düzmece keşiş Hildebrand" şeklinde hitap ettiği, ahlâken bozuk olmakla, sahtekarlıkla ve zorbalıkla suçladığı Papa VII. Gregorius'un, Aziz Petrus'un tahtından çekilmesini talep eder (Henderson 1910: 372; Tierney 1970: 118; Morrison-Mommsen 1962: 150-151; Altındal 2004: 48). Suçlamalarında daha da ileri giderek onun büyük bir yanlış yaparak kendisini tüm Kilise'nin üstüne çıkararak, Alman krallığı üzerinde illegal otorite kurmaya çalışmakla suçlar. İmparator,

¹¹ 1075 Lenten Sinodunda Laiklerin atama yapmasının yasaklanması Atama Kavgasını (*Investitura*) resmen başlatmıştır.

¹² Tam metni için bkz. Pullan (1971: document no. III 13, translated from Gregory VII's *Register*, no. VI 5b).

¹³ Tam metni için bkz. Caspar (1920-3: document no. VII 14a; Henderson 1910: 365).

¹⁴ Mektup metni için bkz. Emerton 1932: 86-89

¹⁵ Worms Sinodu'na Mainz ve Trier başpiskoposları, 38 Alman piskoposundan 24 tanesi, 1 Burgondiyalı, 1 İtalyan piskopos olmak üzere, çok sayıda din adamı katılmıştır (Robinson 1990: 402; Robinson 1999: 143). Orijinal Latince metin için bkz. Monumenta Gregoriana, "Leges", sec. IV, vol. I, s. III; Ehler-Morral (1988: 45-47).

¹⁶ Bildirinin tam metni için bkz. Henderson 1910:372

Papa'ya Aziz Petrus'a ait olan "*Tanrıdan korkun, krala itaat edin*" sözünü hatırlatarak, Papa VII. Gregorius'un Tanrı'dan korkmayıp onun atadıklarına saygı göstermediği için zorbalık yaptığını yazar. Ayrıca Aziz Petrus'un "*Kim ki din çatısı altında şiddet uygularsa görevinden alınır*" hükmüne istinâden onu görevinden ayrılmaya davet eder (Henderson 1910: 372). Zira İmparator IV. Heinrich'e göre VII. Gregorius, "*Germen devletlerinin işlerine karışan ve krallığı Papalığa bağımlı kılmakla tehdit eden (...) geleceği çiğneyen bir fanatikti*" (Perry 1985: 214; Ağaoğulları-Köker 1996: 170). Yine bu mektuptan anlaşıldığı üzere IV. Heinrich piskoposlardan VII. Gregorius'u Papa olarak tanımamalarını ister. Bunların çoğu zaten Papa'nın yasak ve cezalarıyla karşı karşıyaydı ve hepsi feodal sistem nedeniyle İmparatora o kadar sıkı bağımlı idilerdi ki, onun tüm kararlarına uymak zorundaydılar.

Bununla yetinmeyen IV. Heinrich, Avrupa prenslerine gönderdiği mektupta (1076), prenslerin dikkatini Papalığın bu dünya işleri ile iktidarı gasbetme girişimine çekerek, Papistlerin yararlandıkları *Çifte Kılıç Kuramı*'nı¹⁷ imparatorluk savını desteklemek için kullanır. Mektubunda IV. Heinrich erkini Kilise aracılığıyla değil, doğrudan doğruya Tanrı'dan aldığı'nın altını çizmektedir. Bu nedenle yaptıklarının hesabını, Kilise'ye değil ancak Tanrı'ya verebileceğini, başka bir deyişle sadece Tanrı tarafından yargılabileceğini belirterek, heretiklik (sapkınlık) dışında hiçbir zaman tahttan indirilemeyeceğini vurgulayarak dünyevi egemenin bakış açısını ortaya koymaktadır (Artz 1996: 229-230; Şenel 1996: 261).

Worms Sinodu'nda kendisine hitaben yayınlanan suçlamaları reddeden ve oldukça sınırlanan Papa VII. Gregorius, 1076'da Roma'da düzenlediği Lenten Sinodu'nda İmparator IV. Heinrich'i aforoz ederek tahtından indirir¹⁸ ve buyruğu altındakilerin ona bağlılıklarını fesheder¹⁹.

¹⁷ Batı Avrupa'da feodal toplumsal örgütlenmenin istikrar kazandığı dönem olan X-XII. yüzyılda, Kilise ile dünyevi iktidar arasındaki ilişkinin yeniden belirlenmesine yönelik fikri ve siyasi çabalar hız kazanmıştır. Bu yeniden belirleme ve oluşumlar sonucunda, "*Gelasius Öğretisi*"nin ruhani otorite (*auctoritas sacerdotium*) ile dünyevi iktidar (*regalis potestatis*) ayrımı çerçevesine oturttuğu, Kilise ile Devlet'in birbirinden ayrı alanlarda dünyayı kendi amaçlarına göre yönettikleri düşüncesi, yerini "*İki Kılıç Kuramı*"na bırakmış ve böylece Kilise'nin dünyevi iktidar üzerindeki egemenliğinin kurumsallaştırılması sağlanmıştır. Bundan sonra ise Ortaçağ siyasal düşüncesi bakımından özel bir öneme sahip olan Salisburyli John'un 1159'da yazdığı "*Policraticus*" (*Devlet Adamının Kitabı*) adlı eserinde hem Kilise üstünlüğünün vurgulanması ve hem de siyasal iktidarın meşruluk temellerinin belirlenmesine yönelik katkıları önem arz etmektedir. Geniş bilgi için bkz. (Ağaoğulları - Köker 1996: 167-193; Ebenstein 1996: 81; Şenel 1982: 321 vd.).

¹⁸ IV. Heinrich gibi Bizans İmparatoru Nikephoros Botaneiates da Papa VII. Gregorius tarafından aforoz edilmiştir (1078). Ayrıca Fransa kralı I. Philippe Papa II. Urbanus tarafından, Alman İmparatoru I. Friedrich Barbarossa Papa III. Alexander tarafından, II. Friedrich Papa IX. Gregorius tarafından, Fransa

Aynı zamanda Papa, Alman soylularının desteğini arar. Onların çoğu Papa'ya yardım etmekten mutlu olacaktı. Çünkü IV. Heinrich soyluların gücüne gereksinim duyulmayan bir iktidar girişimi nedeniyle onları kızdırmıştı. İmparator'a karşı gün geçtikçe güçlenen Alman soyluları konumlarını tehdit eden bu duruma son vermek için bekledikleri fırsatı nihayet yakalamışlar ve çatışma başlatmaya hazırdılar. Bu arada Papalığın propagandası Almanya'da hızla yayılır. Özellikle son yıllarda Kilise organizasyonunda reformlar sonucunda meydana gelen iyileşmelerin kamuoyundaki olumlu etkisi hemen kendini gösterir. Dönemin Sutri Piskoposu Bonizo (Bonitho)²⁰ (1045-1090) "*Kralın afroz edildiği haberiyle tüm Roma dünyası çalkalanmaktaydı*"²¹ (Fuhrmann 1986: 58; Cowdrey 1998: 166) sözleriyle afrozun kamuoyunda ne denli etkili olduğunu dile getirmektedir. Reform hareketinin kamuoyuna verdiği moral o kadar yüksekti ki, İmparator IV. Heinrich'e karşı herhangi bir kişisel çıkar ya da düşmanlığı olmayanlar dahi ona yüz çevirir. Sonuçta İmparator hemen hemen tüm desteğini kaybeder. Bu olay sonucunda Germen ülkelerinde iç savaş patlak verir. Ekim 1076'da Tribur'da toplanan Alman prensler onun tahtta kalıp kalmayacağı hususunda görüştüler ve bir yıl içinde afroz kalkmadığı takdirde IV. Heinrich'i kral olarak tanımayacaklarını belirterek Papa VII. Gregorius'u görüşmeye çağırıp, İmparatorun bir yıl boyunca gözetim altında tutulmasına karar verirler (Kinder, Hilgeman 2006: 148). Durumu görüşmek üzere Papayı Augsburg Diyeti'ne davet ederler.

Bu gelişmeler karşısında oldukça zor durumda kalan İmparator, Papa, Alman Prenslerle görüşünceye kadar herhangi bir girişimde bulunmayacağına dair söz verir. Papa VII. Gregorius, Alman Prenslerin IV. Heinrich'in tahttan indirilmesinde ısrar edeceklerini veya en azından gücünü azaltacaklarını tahmin etmekteydi. Fakat bu düzenlemede gözden kaçırılan bir zayıf nokta vardı: Hristiyanlığın lideri olarak Papa, işlediği günahtan ötürü pişmanlık duyan ve af dileyen bir kişinin affını reddedemezdi. Sonuçta tahtını kurtarmak için her şeyi yapmaya hazır

kralı Philippe Auguste Papa III. Innocentus tarafından ve İngiltere kralı VIII. Henry Papa VII. Clemens tarafından afroz edilmişlerdir. Afroz hakkında geniş bilgi için bkz. (Şahin 1988: 412)

¹⁹22 Şubat 1076 tarihli afroz belgesinin orijinal metni için bkz. Jaffé (1868: 223); Henderson (1910: 376-377); <http://www.fordham.edu/halsall/source/g7.ban1.html>; Caspar (1920-23: document no. III 10a); Ehler-Morrall (1988: 39-40); Bettenson 1967: 104).

²⁰ Papa VII. Gregorius'a çok yakın olan Bonizo (Bonitho) hakkında geniş bilgi için bkz. Schaefer (1907); <http://www.newadvent.org/cathen/02673a.htm> (20.11.2008)

²¹ "*regis ad aures persomuit vulgi, universus noster Romanus orbis contremuit*" (Cowdrey 1998: 166).

olan ve her zaman zekâsını kullanmayı bilen IV. Heinrich, bu konudan gereği gibi yararlanmasını bildi.

İmparator IV. Heinrich dışarıda Papa ile ve içeride baronlarla olmak üzere iki cephede birden savaşmanın zorluğunun farkındaydı. Önünde iki seçeneği vardı, ya Otto'ların eseri olan merkezîyetçi yapının çözülüp dağılmasını göze alarak tebaasının yardımını satın alacak, ya da Almanya'da İmparatorluğun düzenini ve gücünü korumak uğruna Kiliseyle anlaşarak Papa'nın huzurunda aşağılanacaktı. Roma ile ilgili konulara en az Almanya konusu kadar önem veren Otto bu konuda belki tereddüt ederdi ama Franken IV. Heinrich için sadece İmparatorluk vardı ve o aşağılanmayı tercih etti (Berl 1999:108). İmparator, Papa ile aforozun kaldırılmasını görüşmek üzere beraberinde karısı Bertha ve iki yaşındaki oğlu Konrad olmak üzere Mont Cenis'i aşarak gizlice İtalya'ya gitti (1077) (Blumenthal 1988: 123). Onun gelişini Augsburg Diyeti'ne katılmak üzere yolda iken haber alan Papa VII. Gregorius, muhtemel bir saldırıdan endişe duyarak Toscana Kontesi Matilda'nın *Canossa Kalesi'*nde dinlenmeye çekilmişti. Papa VII. Gregorius, karlı bir kış gününde ince tövbekâr giysileri içinde "*Ortaçağ'ın simgelere tutkun zevkine çok uygun piyesteki rolünü oynamak üzere*" (Berl 1999: 109) gelen ve kendisinden af dileyen imparator IV. Heinrich'i tam üç gün üç gece boyunca (25-28 Ocak 1077) sarayın kapısında beklettikten sonra (Bkz. Resim I), Kontes Matilda ve Aziz Hugues'in ricası üzerine huzuruna kabul etmiştir²². "*Kutsal Peder, beni affet*" sözleriyle ayaklarına kapanarak af dileyen İmparator (Bkz. Resim II), Papa'ya sadık olacağına, onun başka topraklara gitmek istemesi durumunda güvenliği için her şeyi yapacağına ve gerektiğinde ona yardım edeceğine dair yemin eder (Mommsen-Morrison 1962: 156; Robinson 1999: 163; Berl 1999: 109). Aslında Papa, sonraki gelişmelerden de görüleceği üzere, haklı olarak İmparatorun samimiyetinden şüphe duymaktaydı, ancak dini lider olarak yaptıklarından pişmanlık duyduğunu belirterek af dileyen kişiyi bağışlamak zorundaydı. Canossa'da İmparator IV. Heinrich'in içine düştüğü âciz durum ve aşağılanma²³,

²² Papa VII.Gregorius Alman Prenslere gönderdiği mektubunda 28 Ocak 1077 tarihinde Canossa'da IV. Heinrich'in aşağılanma törenini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Mektup metni için bkz.<http://avalon.law.yale.edu/medieval/inv08.asp>

²³ Bugün bile Batı'da eğer birisi düşmanın ayağına giderek ondan bağışlanma talep ederse, bu yapılan iş "*Canossa Yolu*" (İng. *Way to Canossa* ya da *Walk to Canossa*, Alm. *Gang nach Canossa*, İtalyanca *l'umiliazione di Canossa*) diye adlandırılmaktadır. Yine aynı şekilde "*Canossa'ya gitmek*" sözü (İngilizce'de "*Going to Canossa*", Almanca'da "*nach Canossa gehen*", Danimarkaca, Norveççe ve İsveççe'de "*Canossavandring*" ya da "*Kanossagang*", Fransızca'da "*aller 'a Canossa*", İtalyanca'da

Papa'nın Alman prenslerine hitaben kaleme alıp onlara verdiği yemini bozmasından dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirdiği mektubunda en iyi şekilde görülmektedir (bkz. Strayer-Munro 1959: 213).

Papa VII. Gregorius'dan aforozun kalkması için af dilemek zorunda kalan İmparator IV. Heinrich, kişisel olarak aşağılanmış olsa da siyasi bakımından kazançlı çıkmıştır. Böylece artık kendisine karşı baş kaldıran Alman prensleri ile de daha güçlü bir şekilde mücadele edebilirdi. Bu olayın Papa açısından etkisine bakıldığında ise, İmparatoru ayağına kadar getirmek ve onu bağışlaması için yalvarmak zorunda bırakmakla Papa'nın gücü ve prestiji artmıştır. Zira Batı'nın en güçlü kralı, Aziz Petrus'un halefi önünde boyun eğmişti. Bu nedenledir ki gelecek iki yüzyıl boyunca krallar papaların karşısında duramadılar.

Papa VII. Gregorius, IV. Heinrich'i affetmesi sonucunda oluşan yeni durum nedeniyle Alman prenslerinin ittifakını kaybetti. IV. Heinrich, Almanya'daki kontrolünü güçlendirmeye başladı. Haziran 1080'de Alman piskoposlar, VII. Gregorius'u ülkelerindeki iç savaşı başlatmakla itham ederek, kendisini Papa olarak tanımadıklarını ilan ettiler (Flick 1973: 467). Ancak daha sonra meydana gelen gelişmeler, Papa'nın yanında yer almış olsalardı dahi bu ittifakın gereksiz olduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan bu yeni durum, kralları Papalığa karşı çatışmaya da itmiştir.

Olaya başka bir açıdan bakıldığında ise, Papa VII. Gregorius'un manevi zafer kadar siyasi zafer kazanmak istediği de görülmektedir. Zira O, Heinrich konusunun henüz kapanmadığını, aforozun kalkmasından sonra IV. Heinrich'e karşı oluşturulan gücün zayıflayacağını farkındaydı. Bu arada Alman Prenslere Papa'nın kararını beklemeksizin toplanarak, Papalığın haklarına saygı duyacak ve İmparator IV. Heinrich'e karşı güçlü mücadele verebilecek temsilcileri olarak Swabia Dükü Rudolf Rheinfelden'i "*Karşı Kral*" seçtiler. Fakat kral karşıtlarının uyguladığı bu siyasi manevra pek başarılı olmadı ve sonunda IV. Heinrich'in üstün çıkacağı bir iç savaşı başlattı (1077-1080, Büyük Sakson Ayaklanması)²⁴. Öyle ki, Papa'nın 7 Mart 1080'de IV. Heinrich'in aforozunu tek-

"*andare a Canossa*"), politik bir yenilgiden sonra veya daha kötü bir yenilgiden sakınmak amacıyla, taraflardan birinin kamuoyu önünde kendini küçük düşürmesi ve suçlarından ötürü af dilemesi anlamına gelen bir deyim dönüşmüştür.

²⁴ Ağustos 1078'de Mellrichstath Savaşı, Ocak 1080'de Flarchheim Savaşı (Thuringia) ve 15 Ekim 1080'de Elster Savaşı'ndan (Almanca *Schlacht bei Hohenmölsen*) oluşan bu mücadelede IV. Heinrich'in düşmanları güç kaybederler. Mellrichstath'ın sonucunda Rudolf'un etkisi Saksonya'da büyük ölçüde sı-

rarlaması bile çok fazla etkili olmadı²⁵. Çünkü senyörlerin çoğu Heinrich'e olduğu kadar, Rudolf'a da baş eğmek istemiyordu. Çıkan iç savaş 1080'de Hohenmölsen (Elster) Savaşında *Karşı Kral Rudolf*'un ölümlüyle sona erdi²⁶ (Kinder- Hilgemann 2006: 148). Bu arada IV. Heinrich karşı atak başlatarak Alman rahiplerini Papa VII. Gregorius'u tanıtmaya ikna etti. IV. Heinrich'e bağlı Alman piskoposlar 25 Haziran 1080'de düzenledikleri Brixen Sinod'unda²⁷ Papa VII. Gregorius'un yerine Ravenna Başpiskoposu Guiberto'yu²⁸ III. Clemens (1080-1100) olarak "*Karşı Papa*" (anti-papa) seçtiler (Flick 1973: 467; Memilli 2004: 190; Davies 2006: 371). Böylece Batı'da iki Papa ve iki İmparator oldu.

Heinrich ile Rudolf arasında tercih yapabilme hakkı iddiasında bulunan VII. Gregorius, Almanya'da devam eden iç savaş fırsat bilerek IV. Heinrich'in İmparatorluğuna ve mallarına el koyarak gücünü gösterdi. Bununla da yetinmeyerek kovuşturmayı İmparatorun tüm yandaşlarına yaydı. Bu hareketini, geçmişte kralların kötü yönetiminden dolayı görevden alındıkları, fakat kral da dahil hiç kimsenin Papaların dünyevi ve ruhani gücünü sınırlayamadığı savına dayandırdı. Ne var ki bu durum fazla uzun sürmedi. IV. Heinrich'in Hohenmölsen Savaşında muhalif soyluların lideri Rudolf'u öldürmesi, olayların IV. Heinrich'in lehine gelişmesine zemin hazırladı. Öyle ki, Papa VII. Gregorius, İmparator ve tüm adamlarının yaptıkları anlaşma ve yeminlerini affetmesine rağmen, Almanya'yı itaat altına alan IV. Heinrich'in doğrudan Roma'ya yönelmesine engel olamadı.

nırlanırken, Flarchheim Savaşı'ndan önce Sakson soylular IV. Heinrich'in safına geçmeye başladılar (Blumenthal 1988: 124; Gravett 1997: 22-23). 1077-1081 tarihleri arasında Almanya'da yaşanan iç savaş hakkında detaylı bilgi için bkz. (Robinson 1999: 171-211).

²⁵ 7 Mart 1080 tarihli aforoz belgesinin orijinal metni için bkz. Jaffé (1868: 401); Henderson (1910: 388-391); Caspar (1920-23: document no. VII 14a); Ehler-Morrall (1988: 40-43).

²⁶Bu savaşta IV. Heinrich'in askerlerinin büyük bölümü Elster Nehrinde boğulurken, İmparator zor da olsa kurtulmayı başarmıştır. Anna Komnena "Alexiad" (1996:52) adlı eserinde bu olaydan bahsederken, Rudolf'un ölümcül şekilde yaralanmasından sonra Papa'nın birliklerinin yenilgiyi kabul edip kaçmaya başladıklarını anlatmaktadır.

²⁷ Sinod tutanağı için bkz. <http://avalon.law.edu/medieval/inv13.asp>

²⁸ Ravenna başpiskoposu Guiberto, IV. Heinrich ile VII. Gregorius arasındaki mücadelede İmparatorun tarafını tutmasının ödülünü Karşı Papa seçilerek almıştır. Haçlı Seferleri müelliflerinden Fulcherius Carnotensis *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium* adlı eserinde "kibirli" olarak nitelediği Guiberto'nun IV. Heinrich'in desteği ve kıskırtmasıyla yasal piskoposluğa sahip olan VII. Gregorius'a rakip olarak papalık görevini gasbettiğini söylemektedir. Guiberto'nun Ravenna başpiskoposluğu sırasında oldukça zenginleşerek şaşalı bir hayat sürmesine rağmen, zenginlik hırsını tatmin edemediğinden ve gösteriş meraklısı hayatıyla Tanrı'nın âsâsını gasbettiğini belirten Fulcherius Carnotensis bu sözleriyle Guiberto'ya karşı VII. Gregorius ve sonrasında da Urbanus'a olan desteğini dile getirmektedir (Bkz. Ryan 1969: 69-70).

Bu arada Papa VII. Gregorius da boş durmayarak Kasım 1083'te Laterano Sarayı'nda bir Sinod toplayarak duruma çözüm bulmaya çalıştıysa da, IV. Heinrich bazı piskoposların Sinod'a katılmasını engelledi. Tiber Nehri'nin karşı yakasında yerleşen İmparatorluk ordusunun tehdidi altındaki piskoposlar Papa'dan İmparator hakkındaki aforoz kararını yenilememesini talep ettiler. Neticede Papa VII. Gregorius Sinod'un toplanmasına engel teşkil eden herkes için genel bir aforozla yetinmek durumunda kaldı. Buna rağmen barış çabaları sonuçsuz kaldı (Memilli 2004: 190).

21 Mart 1084'te kanlı bir çarpışmadan sonra Roma'ya giren IV. Heinrich, Papa karşıtı yönetim kurarak VII. Gregorius'u Roma'dan sürdü. Karşı Papa III. Clemens San Pietro Kilisesi'ne yerleşerek, 1084 Pas-kalyasında IV. Heinrich'e İmparatorluk tacını giydirdi. Aslında III. Clemens VII. Gregorius'un karşısında fazla direnmez, ancak yalnız kalan VII. Gregorius savaştan çekilerek Sant' Angelo Şatosu'na (*Castel Sant' Angelo*) sığınır (Berl 1999: 110). Kendisine yardıma gelen Apulia ve Kalabriya Dükü²⁹ Robert Guiscard³⁰ (Kurnaz Robert) kenti geri alır ve üç gün boyunca yağmalayarak yerle bir eder. Bu durum karşısında ayaklanan Roma halkı, Normanlarla birlikte Papa VII. Gregorius'u da kentten sürer. Bir zamanlar aforoz ettiği Robert Guiscard ile güneye giden Papa bir yıl süreyle esir tutulduğu Salerno'da Norman esaretinde ölür (25 Mayıs 1085)³¹. Rivayete göre son sözleri "*Ben adaleti sevdim, haksızlıktansa nefret ettim. İşte bu yüzden sürgünde ölüyorum*"³² olmuştur (Southern 1967: 136; Flick 1973: 467; Blumenthal 1988: 126 ; Holt 1999:18 ; McEvedy 2005: 70).

Papa VII. Gregorius'un ölümünden sonra, III. Clement dahil edilmezse, Papalık makamı yaklaşık iki sene boş kalır. Daha sonra III. Victor (1086-1087) adıyla papa seçilen Monte Casino Manastırı başrahibi Desiderus'un ölmesiyle tekrar boşalan papalığa reformcu kardinaler,

²⁹1054 Şizması sonrasında Bizans'a karşı güç kazanmak isteyen Papalığın yeni diplomatik manevralarından biri olarak Tancred d'Hauteville'in on iki oğlundan dördüncüsü olan Robert Guiscard, Ağustos 1059'da Melfi'de Papa II. Nicolaus tarafından Apulia ve Kalabriya Dükü olarak atandı. Ayrıca kendisine "geleceğin" Sicilya Düküğü de atandığı ülkeleri ele geçirme karşılığında Papa'ya dönüm başına ödeyeceği iki pence karşılık verilmiştir (Davies 2006: 366)

³⁰ Sicilya'nın Norman Kralı Robert Guiscard o sırada Bizans ile savaşıyordu ve Bizans IV. Heinrich'e parasal destek vermekteydi. Bu desteğin yararı 1084'te Heinrich'in Roma'yı almasında kendisini gösterdi (Berl 1999: 109-110).

³¹ Ölümü hakkında geniş bilgi için bkz. Cowdrey (1998: 677-681).

³² Papa VII. Gregorius'un Salerno Katedrali'ndeki mezarında bu sözlerin Latince karşılığı olan "*Dilexi iustitiam, odivi iniquitatem, propterea morior in esilio !*" cümlesi yer almaktadır.

Cluny Manastırı keşişlerinden Ostia Piskoposu Kardinal Odo'yu II. Urbanus (1088-1099) namıyla papa seçerler.

IV. Heinrich'in Papa VII. Gregorius'a karşı kazandığı bu zafer muhteşem görünüyordu, fakat Papalığın yeni prestiji öyle kolayca yok edilemezdi. Öyle ki, VII. Gregorius'un halefleri IV. Heinrich'e karşı olmayı sürdürdüler ve bu nedenle Alman prenslerine yeniden ayaklanmaları için gerekçe oluşturdular. Zira Alman prensler uzun müddet bağlı kalamadıkları İmparatora karşı haklarını korumak için ona karşı çıkmaya mecburdular. Açıkça İmparatora bağımsızlıkları için fiyat teklif ettiler ve IV. Heinrich'in kendi güçlerini zayıflatamayacağından emin olana dek mücadeleyi sürdürdüler. Bu nedenle bir kez daha büyük bir ayaklanma patlak verdi. Bu kez Papa II. Urbanus'un gizliden gizliye körüklemesiyle büyük oğlu Konrad, karısı Adelheid³³ ve Bavyera Dükü Welf İmparator IV. Heinrich'e karşı çıktılar³⁴ (Runciman 1989: 80-81). Ancak, Bavyera Dükü Welf Papa ile oluşturduğu ittifak karşılığında beklediği yardımı alamayınca bir kez daha IV. Heinrich başarılı olur. İmparator 1098 Mainz Diyeti'nde büyük oğlu Konrad'ın yerine küçük oğlu Heinrich'i varisi ilan eder. Diğer taraftan Konrad bu mücadele sırasında ölür. Fakat bir kez daha İmparatorun zaferi çatışmayı sona erdirmeye yetmez. Zira IV. Heinrich hâlâ aforozlu ve Alman prensleri, hâlâ ona sadakatsizdi. Bu durum şu gerçeği ortaya koymaktaydı: IV. Heinrich yaşadığı müddetçe barış olamazdı, çünkü prenslerin ve Kilisenin onaylamadığı ve nefret ettiği her şeyi yapmaya devam etmekteydi. Bu durumu va-

³³ IV. Heinrich iki evlilik yapmıştır. İlk evliliğini (1066-1087) oğulları Konrad, V. Heinrich ve kızı Agnes'in annesi olan Maurine Kontesi Bertha (d.1051-1087) ile yapmıştır. İkinci evliliğini (1089-1093) ise Kiev Prensi I. Vadislav'ın kızı Eupraxia (d.1071-1109) ile yapmıştır. Eupraxia, İmparatoriçe tacını giydikten sonra "Adelaide" (Adelheid) ismiyle anılmıştır

³⁴ Ölümünden evvel İmparator IV. Heinrich eşi Adelheid (Eupraxia, Praxedis) tarafından kamuoyu önünde Kilise'ye karşı çıkmakla itham edildi (Davies 2006: 371). IV. Heinrich'in oğlu Konrad'ın elçileri Papa II. Urbanus ile görüşme ayarlamak üzere Cremona'da görüştükleri sırada, Adelheid bizzat Papa II. Urbanus'un yanına gelerek, kocası tarafından maruz bırakıldığı küçük düşürücü davranışlardan şikayetçi oldu (Runciman 1989: 81). 1095 Piacenza Konsili'nde gerçekleştirdiği bu suçlamalarda Adelheid, IV. Heinrich'in kendisini hapiste tuttuğu, çılgınca eğlencelere katılmaya zorladığı ve çıplak vücudu üzerinde kaddas ayininde (şeytana tapma ayini) küfür figürü yapmayı denediği ve oğlu Konrad ile uygunsuz münasebet önerdiğini anlatmıştır. IV. Heinrich'in oğlu Konrad da bu ithamları doğrulayarak, kendisinin de bu nedenlerden ötürü babasına karşı geldiğini söylemiştir. Dönemin kronikleri imparator IV. Heinrich'in "Nicolaism" denilen heretik (sapkın) akıma mensup olduğundan bahsetmektedirler. Ancak tüm bu suçlamaların doğruluk payı değerlendirilirken, olayın İmparatorun Papa II. Urbanus ile sürdürdüğü amansız çekişme dönemine denk düştüğü ve Kilise ile ters düşen herkesin kolaylıkla "sapkın" (heretik) olmakla suçlandığı gerçeğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu şikayetten sonra İtalya'yı terk eden İmparatoriçe Adelheid, 1099'a kadar Macaristan'da yaşamış, daha sonra Kiev'e dönerek Manastıra kapanmıştır. Adelheid hakkında geniş bilgi için bkz. Hartmut Rüb, "Eupraxia - Adelheid. Eine biographische Annäherung", *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 54 (2006: 481-518).

risi olan oğlu Heinrich de fark etti ve hanedanın prestiji bir daha düzelmeyecek kadar azalmadan, isyancı prenslerle ittifak kurup babasını tahttan inmeye zorlar. Baba-oğul savaşı için yerlerini alan iki ordu savaşa hazırlanırken, düşmanları kadar dostlarına da güveni kalmamış olan IV. Heinrich, mücadeleden vazgeçerek oğlu adına tahttan ferâgat eder (Berl 1999: 110). Bu olaydan kısa bir süre sonra hastalanan IV. Heinrich Lüttich'te ölür (1106). Ancak ölüsü bile huzur bulamayarak aforozlu olduğu gerekçesiyle cesedi bir mezardan diğerine taşınır, ta ki oğlu V. Heinrich kısa süre sonra Papalığa karşı zafer kazanıp babasını öldüğü yere defnedinceye kadar.

Genel olarak bakıldığında, IV. Heinrich'in saltanatı Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun zayıflığını gözler önüne sermektedir. İmparatorun gücü teknik olarak resmi görevlileri olan prenslere bağlı iken, IV. Heinrich Prensleri küstürmüş ve onların yerini alabilecek bir bürokrat sınıfı inşa edememişti. Aynı şekilde İmparatorluk için büyük önem arz eden Kilise kaynaklarının yerini alabilecek bir kurum ihdas olunamadı. Böylece kurumların kaybolması neticesinde IV. Heinrich'in saltanatı süresince I. Otto'nun İmparatorluğu pratikte sona ererken, senyörler birer bağımsız yöneticiye dönüştüler. Neticede Kilisenin de desteğini kaybeden İmparator tahtını ve unvanını korumak için kanlı mücadeleler vermek zorunda kaldı.

3. Worms Konkordası (1122) ve Atama Tartışmasının Sona Ermesi

V. Heinrich (d.1086-1125) oldukça soğukkanlı, zeki ve hırslı bir kişiliğe sahipti. O, artık babası döneminde izlenen siyasetin değiştirilmesi gerektiğini fark edip, İmparatorluk için en büyük tehdit kaynağı olan Papa'ya karşı daha güçlü ve başarılı mücadele vermek amacıyla senyörlerle olan mücadelesini bir tarafa bırakır. Bu siyaset başlangıçta çok başarılı oldu. Ne var ki, Papa II. Paschalis'in (1099-1118) kendisini Almanya'da bir piskoposun atanması konusunda azarlaması üzerine 1111'de ordusuyla Alpleri geçer. Ancak Papanın bazı yandaşlarının anlaşma konusunda ısrarcı olması üzerine Papa İmparatora, rütbe ve makam dağıtımından vazgeçmesine karşılık piskopos ve baş keşişlerin dünyevi işleri bırakmasını sağlamayı önerir. V. Heinrich bu öneriyi kabul eder³⁵(Russell 1994: 153). Bir başka deyişle varılan Sutri Antlaşması'na göre,

³⁵ V. Heinrich ile II. Paschalis arasında yapılan görüşmeler neticesinde atama konusunda Papa'nın verdiği ayrıcalıkları (*Pravilegrum*) belirleyen; ilki 12 Şubat 1111, ikincisi ise 12 Nisan 1111 tarihli olmak üzere,

Kilise Almanya'da sahip olduğu tüm mülkleri bırakması sağlanıyor ve böylece din adamlarının daha fazla dünyevi işlerle uğraşması engelleniyordu. Buna karşılık İmparator ve senyörler Kilise üzerindeki atama haklarından vazgeçiyorlardı. Kısacası Kilise bağımsız oluyor, İmparator da dünyevi iktidar haklarını alıyordu. Bu temel üzerinde anlaşma sağlandıktan sonra Papa II. Paschalis, V. Heinrich'e İmparatorluk tacını giydirir. Fakat tahta çıkış gününde Kilisenin mülk edinmesinin yasaklandığı kararı San Pietro'da okunduğunda Papa tarafından paye verilenlerin (*praelatlar*) direnişi ve Papa'ya başkaldırmaları nedeniyle antlaşma gerçekleşemedi. Bu durumu önceden tahmin eden İmparator, Papa ve Kardinalleri tutuklatarak, kendisinin atama yetkisini tanıyınca değin Papayı hapse attırır. Bu şartlar altında Papa II. Paschalis, 4 Nisan 1111'de yapılan *Ponte Mammola* Barış Antlaşması ile İmparatorun atama yetkisini onaylamak zorunda kalır (Fuhrmann 1986: 89; Kinder- Hilgeman 2006: 148). İmparator V. Heinrich, daha sonra Almanya'ya gururla ve Papaya karşı büyük bir zafer kazanmış olarak döner.

Aslında bu zafer babası IV. Heinrich'in Papa VII. Gregorius üzerinde kazandığı zaferden daha önemli değildi. Din adamları Papa II. Paschalis'e yalvararak Sutri Antlaşması'nı (1111) reddetmesini istediler. Bunun üzerine Papa İmparator'u aforoz etti, Almanya'da çatışma çıktı ve yine *Karşı Papa* seçildi. V. Heinrich'in başta Supplinburg'lu Lothar olmak üzere prenslerle olan çatışması bu şekilde 1112'ye kadar devam etti. Daha sonra İmparator Alman Prensleri ile barış yaparak Papaya karşı olan mücadelesinde onlardan yardım almayı hedefledi. Nihayetinde bu anlamsız çekişmeden bıkan Prenslere İmparator üzerinde baskı kurarak onu 23 Eylül 1122'de³⁶ *Worms Konkordatosu*'nu³⁷ (*Pactum Callixtinum*) kabule zorladılar. Ayrıca Papalık temsilcisi Lamberto Scannabecchi (sonrının Papa II. Honorius'u, 1123-1130) ve Würzburg

iki uzlaşma (sözleşme) yapılmıştır. Orijinal metin için bkz. Henderson (1910); <http://avalon.law.yale.edu/medieval/inv15.asp>

³⁶ Anlaşmaya 23 Eylül 1122'de varılmış ancak 18 Mart 1123'te imzalanmıştır. Haçlı Seferleri müelliflerinden Fulcherius Carnotensis *Gesta Francorum Iherusalem Peregrantium* adlı eserinde anlaşmadan duyduğu memnuniyeti "1123 senesinde Alman Kralı Henri Papa Calixtus ile uzlaşmıştı. Tanrıya şükürler olsun taht ve kilise yeniden sevgiyle birleşti!" sözleriyle dile getirmektedir (Ryan 1969: 237-8).

³⁷ Konkordato (Alm. Konkordat, Fr. İng. Concordat) XI. yüzyıldan sonra Papalık ile Katolik devletler arasındaki karşılıklı ilişkileri düzenleyen anlaşma demektir (Baykal 2000: 88). Teknik anlamda ilk konkordato yukarıda bahse konu olan *Worms Konkordatosu*'dur. Konkordato hakkında geniş bilgi için bkz. Kelly-Ojetti (1908); <http://www.newadvent.org/cathen/04196a.htm>); Worms Konkordası metni için bkz. *Monumenta Germaniae Historica*, "Leges", sec. IV, vol. I: 159; Henderson (1910: 408-409); Bettenson (1967: 111-112); Ehler-Morrall (1988: 48-49).

Diyeti'nin (1121) katkıları neticesinde Papa II. Callixtus (Callistus) ile İmparator V. Heinrich *Tevcih Kavgası'nı (Investitura)* sonlandırmaya karar verdiler. Böylece karşılıklı ödünler vermek kaydıyla İmparator V. Henrich ile Papa II. Callixtus (1119-1124) arasında bir anlaşma sağlandı. Bu antlaşma ile piskoposların manevi görevlerini –işreti olan asa ve yüzük ile- Kilise verecektir; cismani yetkilerini ise laik otorite tanıyacaktı; prensin kulluğuna girmek artık söz konusu değildir. Sadece basit bir bağlılık andı yeterli olmaktadır (Strayer-Munro 1959: 215; Hill 1970: 64; Flick 1973: 472). Üst makamlara yapılacak olan seçimlerde Kral seçime katılsa dahi son sözü Papa söyleyecekti. Böylece bir bakıma Kilise amacına ulaşmıştır. Öte yandan laikler piskopos seçimlerinde bulunma (*Proesentia regis*) ya da aday gösterebilme hakkına sahip olduklarından hala din adamlarının tayini hususunda aktif veto gücüne sahiptiler (Hill 1970: 64). Aslında Worms Konkordatosu, 1107'de Papalık ile İngiliz kralı I. Henry arasında yapılan Londra Konkordatosuna³⁸ oldukça benzemektedir (Fuhrmann 1986: 93). Bu antlaşma gibi Worms Konkordatosu da *Henricanum* ve *Calixtunum*.³⁹ olmak üzere iki deklarasyondan oluşmaktadır. Worms Konkordatosu I. Lateran Konsili'nde⁴⁰ (18-27 Mart 1123) onaylanmıştır.

Bu arada esas mesele olan Kilisenin kontrolü hususunda İmparator bazı yetkilerini korudu. İtalya ve Burgondiya'da tüm seçimler İmparatorun huzurunda veya onun temsilcilerinin nezaretinde yapılacaktı. Bu durum bir bakıma seçiciler üzerinde baskı kurma imkânı verdi. Öte yandan Worms Konkordatosu'ndan sonra Alman İmparatorları aynı seviyede kaynakları kontrolde sınırsız yetkiye ve I. Otto'nun Kilise üzerindeki kontrolüne sahip olamadılar. Hatta gücünü İmparatorlardan alan piskoposlar bile tümüyle ona sadık değillerdi. Papa şimdi İmparator'dan bile kendisine itaat istiyordu ve uzun süre bu durum piskoposların Papanın tarafında olmalarını sağladı. Bu yüzden Worms Konkordatosu Papa ile İmparator arasındaki çatışmayı tamamen sona erdirmekten ziyade, ça-

³⁸ Bu antlaşma hakkında ilk elden bilgiyi, Cantenbury başpiskoposu St. Anselm'in Papa ile yaptığı görüşmeler esnasında yanında bulunan yakın arkadaşı Eadmer'in "*Historia Novorum in Anglia*" (*History of Recent Events in England*, İng.'ye çeviren Geoffrey Bosanquet, London 1964: 199-201) adlı eserinden almaktayız. St. Anselm hakkında geniş bilgi için bkz. Southern (1963).

³⁹ *Henricanum*'un aslı Vatikan arşivinde bulunmaktadır fakat *Calixtanum* sadece kopyalarından bilinmektedir.

⁴⁰ Roma'da düzenlenen I. Lateran Konsili Hristiyanlığın dokuzuncu ekümenik konsili olmakla birlikte, Batı'da düzenlenen ilk ekümenik konsildir. Konsil'de alınan kararlarla ilgili geniş bilgi için bkz. Shroeder (1937: 177-194).

tışmanın başka alanlara kaymasına neden olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki, bu sözleşme ile Papanın Kilise işlerine sivillerin karışmasından daha ziyade, Alman krallarının gücünü İtalya topraklarında sınırlandırmak istediği görülmektedir (Nicholas 1992: 192). Worms Konkordatosu (*Pactum Callixtinum*) ile Avrupa'da ilk kez İmparatorlar atamalarda bir yere kadar söz sahibi oldular. Kilise ile Devlet arasındaki dengelerin oluşumunda dönüm noktası sayılan bu anlaşma her zaman geçerliliğini korumuştur (Altındal 2004: 49). Bu antlaşma ile atama sorunu çözümlendi fakat kavganın temel sebepleri hala duruyordu. Çünkü ihtilaf aslında çok derinlerdeydi. Papalar Kilise'nin önderi, kendi başlarına birer hükümdar ve genellikle birer İtalyan olduğundan, din dışı, emperyal ve yarımada yabancı bir güce refleks olarak karşı çıkmaktaydılar. Hâl böyle olunca, İmparatorluğun çatırdayan yapısını iyice sarsma şansını her yakaladıklarında çatışma kaçınılmaz olmuştur (McEvedy 2005: 70).

Worms Konkordatosu, siyasi ilişkilerinde İmparatorun Papa'ya ağır bastığı bir dönemden Papa ile İmparatorun güçlerinin eşitlendiği bir döneme geçişin başlangıcıdır. Bu tarihten sonra papalar ağır basmaya başladılar. Bu durum, papa IV. Hadrianus'un 4 Mart 1152'de Kutsal Roma-German İmparatorluğu tahtına geçen I. Friedrich'e (Friedrich Barbarossa) atna binerken dizginlerini tutmadığı gerekçesiyle imparatorluk tacını giydirmeyi 18 Haziran 1155 tarihine kadar geciktirmesi olayında en somut şekilde kendisini göstermektedir (Şenel 1982: 293).

4. Sonuç

X. yüzyılda büyük bir ıslahattan geçerek gücünün doruğuna ulaşan Papalık, kaçınılmaz olarak Alman krallarının vasiliğinin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. İmparator III. Heinrich'in ölümünden sonra tahta geçen oğlu IV. Heinrich kendisini Papa VII. Gregorius ile çatışma içinde bulmuştur. Bu çatışmada İmparatorluğun piskoposları çatışan taraflardan birini tercih etmek zorunda bırakılmışlardır. Tartışmaya neden olan karmaşık konular hususunda tarafları uzlaştırmak amacıyla ileri sürülen görüşler, tartışmalara çözüm olmaktan ve uzlaşma sağlamaktan ziyade kavganın daha da derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Papa'nın ve İmparator'un kendilerine özgü sorunları, ruhani ve dünyevi iktidarların doğasına ilişkin tartışmanın altında kalmış ve bu durum, kavganın bazı farklı yansımalarla birlikte, Hristiyanlığın geri kalan bölgelerine de

yayılmamasına neden olmuştur. Kavganın bir bölümü, 1122’de Papa II. Callixtus ile İmparator V. Heinrich arasında gerçekleşen Worms Konkordatosu ile çözümlenmekle birlikte, taraflar arasında zedelenen güven ortamının yeniden tesis edilmesi mümkün olmamıştır.

Her ne kadar Alman krallarının Papalarla olan ilişkileri Hristiyanlığın sadece bir bölümünü ilgilendiriyor gibi görünüyorsa da, ilişkilerin önemi tartışma götürmez. Bu ilişkiler yalnızca kavram olarak İmparatorluğun değerinin azalmasına yol açmakla ve daha da önemlisi henüz erken bir tarihte Papalığın tüm manevi gücünün önderliği için iyi düşünülmüş bir programı devreye sokmasına yol açmakla kalmamış, aynı zamanda Hristiyan toplumda iktidarın doğası hakkında şiddetli, önceli olmayan bir tartışmayı da başlatmıştır. Bu durum Hristiyan hukukunun temelleri konusunda yaygın araştırmaların yapılmasına katkı sağlamıştır. Papalık birçok kişinin eski imparatorluk idealinden kopmalarını teşvik etmiş ve Ortaçağ Avrupası’nın artık evrensel ihtirasları olan tek bir hükümdarın baskısı altına giremeyeceği gerçeğini göstermiştir. Başka bir deyişle, Haçlı Seferleri’nin düzenlenmesi, Avrupa manastır hareketi ve Atama Kavgası aslında İmparatorluğun değil, Papalığın Avrupa Ortaçağı’nın en önemli evrensel kurumu olduğu gerçeğini ortaya koymuştur.

KAYNAKLAR

- Ağaoğulları, M. Ali ve Köker, Levent, İmparatorluktan Tanrı Devletine, İmge Kitabevi, Ankara 1996.
- Altındal, Aytunç, Vatikan ve Tapınak Şövalyeleri, Alfa Yayınları, İstanbul 2004.
- Artz, Frederick B., Orta Çağların Tini, (Çeviren: Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul 1996.
- Baykal, Bekir Sıtkı, Tarih Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara 2000.
- Berl, Emmanuel, Attila’dan Timur’a Avrupa ve Asya, (Çeviren: Gülseren Devrim), Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999.
- Bettenson, Henry Scowcroft, Documents of the Christian Church, Oxford Univ. Press 1967.

- Blumenthal, Uta -Renate, *The Investiture Controversy, Church and Monarchy from the Ninth to the Twelfth Century*, University of Pennsylvania Press, 1988.
- Brooke, Z. N., "Lay Investiture and its Relation to the Conflict of Empire and Papacy", *Proceedings of the British Academy*, Vol. 25, ss. 217-244, Oxford University Press 1939.
- Calmette J., Higounet Ch., *Textes et documents d'Histoire, Moyen Age*, Paris 1953.
- Caspar, E., *Das Register Gregors VII.*, *Monumenta Germaniae Historica, Epistolae selectae*, Vol. 2, document no. VII 14a, Translated by Timothy Reuter, Weidmann, Berlin 1920,1923.
- Cowdrey, Edward John, *Pope Gregory VII, 1073-1085*, Oxford University Press 1998.
- Dalarun, Jacques, "Ruhban Bakış", *Kadınların Tarihi: Ortaçağ'ın Sessizliği*, (Çev. Ahmet Fethi; Editör: Christiane Klapisch-Zuber), Cilt II, ss. 25-51, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2005.
- Davies, Norman, *Avrupa Tarihi* (Çeviri Editörü: M. Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara 2006.
- Denley, Peter, "The Mediterranean in the Age of the Renaissance", *The Oxford History of Medieval Europe* Ed. George Holmes, Oxford 1992.
- Duby, Georges, *Ortaçağ İnsanları ve Kültürü*, İmge Kitabevi, Ankara 1990.
- Duby, Georges, *Özel Hayatın Tarihi 2: Feodal Avrupa'dan Rönesans'a*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.
- Eadmer, "Historia Novorum in Anglia" (History of Recent Events in England, İng. Çev. Geoffrey Bosanquet, London 1964
- Ebenstein, William, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri* (Çev. İsmet Özel), Şûle Yayınları, İstanbul 1996.
- Ehler Z. ve J. B. Morrall, *Church and State Through the Centuries*, London 1954.
- Emerton, E., *The Correspondence of Gregory VII*, Columbia University Press, New York 1932.

- Flick, Alexander Clarence, *The Rise of the Medieval Church and It's Influence on the Thirteenth Century* Ayer Company Publishers, New York 1973.
- Fuhrmann, Horst, *Germany in the Middle Ages, c. 1050-1200*, Cambridge University Press, Cambridge 1986.
- Gravett, Christopher, *German Medieval Armies 1000-1300, Men-at-Arms 310*, Osprey Publishing, Ltd., 1997.
- Heaton, Herbert, *Avrupa İktisat Tarihi I*, (Çev. M. Ali Kılıçbay, Osman Aydoğuş, Ankara 1985.
- Heer, Friedrich, *The Medieval World (Europe 1100-1350)*, London 1993.
- Henderson, E. F., *Select Historical Documents of the Middle Ages*, London 1910.
- Hill, Bennett, *Church and State in the Middle Ages*, New York 1970.
- Holt, P. M., *Haçlılar Çağı, 11. Yüzyıldan 1517'ye Kadar Yakındoğu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- Jaffé, Philippus (Ed.), *"Monumenta Gregoriana" in Bibliotheca Rerum Germanicarum*, 2 vol., Berlin 1868.
- Monumenta Germaniae Historica, "Leges"*, sec. IV, vol. I, Hanover 1869.
- Karamuk, Gümeç, *"Batı'nın Temelleri: Frank Devletinin Devraldığı Miras ve Geleceğe Sunduğu Hazırlık"*, *Avrupa Tarihi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*, ss. 30-52, Eskişehir 1991.
- Keen, Maurice, *The Pelican History of Medieval Europe*, London 1968.
- Kelly, Leo, Benedetto Ojetti, *"Concordat"*, *The Catholic Encyclopedia*, Vol. IV, Robert Appleton Company, New York 1908.
- Kinder, Hermann ve Hilgemann, Werner, *Dünya Tarihi Atlası, I. Cilt*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2006.
- Kircner, Walter, *Western Civilization to 1500*, New York 1991.
- Komnena, Anna, *Alexiad*, (Çev. Bilge Umar), *İnkılâp Kitabevi*, İstanbul 1996.
- Le Goff, Jacques, *"Ortaçağ'da Batı Avrupa"*, *Doğu Batı: Ortaçağ Aydınlığı*, Sayı 33, Ankara 2005, ss. 39-68.

- Lerner, Meacham ve Burns, *Western Civilizations*, W. W. Norton & Company, Inc., New York 1993.
- McEvedy, Colin, *Ortaçağ Tarih Atlası*, Sabancı Üniversitesi Yayını, İstanbul 2005.
- Mc Neill, William H., *Dünya Tarihi*, (Çev. Alaeddin Şenel), İmge Kitabevi, Ankara 1994.
- Memili, Sedat, *Vatikan, Papa ve Kan İmparatorluğu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2006.
- Morrison, K. F. ve Mommsen, T., *Imperial Lives and Letters of the Eleventh Century*, New York 1962.
- Nicholas, David, *The Evolotion of the Medieval World 312-1500*, London 1992.
- Pacaut, M., *La Théocratie*, Paris 1957.
- Perry, Marvin, *Western Civilization, Ideas, Politics and Society*, Boston 1985.
- Pirenne, Henri, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev. Uy-gur Kocabaşoğlu), İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- Pullan, B., *Sources for the History of Medieval Europe from the Mid-Eighth to the Mid-Thirteenth Century*, (document no. III 13, translated from Gregory VII's Register, no. VI 5b), Basil Blackwell, Oxford 1971.
- Robinson, Ian S., *The Papacy, 1073-1198: Continuity and Innovation*, Cambridge Medieval Textbook, Cambridge 1990.
- Robinson, Ian S., *Henry IV of Germany 1056-1106*, Cambridge University Press 1999.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi, Cilt I*, (Çev. Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 1989.
- Russell, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi II*, (Çev. Muammer Sencer), İstanbul 1994.
- Ryan, F. Rita, *Fulcher of Chartres, A History of The Expedition to Jerusalem 1095-1127*, Knoxville 1969; (*Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium, Fulcherius Carnotensis*), *Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, (Çev. İlcan Bihter Barlas), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

Schaefer, F., "Bonizo of Sutri", Catholic Encyclopedia, Robert Appleton Company, New York 1907

Shroder, H. J., Disciplinary Decrees of the General Councils: Text, Translation and Commentary, B. Herder, St. Louis 1937.

Southern, R. W., St. Anselm and His Biographer, Cambridge 1963.

Southern, R. W., The Making of the Middle Ages, London 1968.

Strayer, Joseph R. ve Munro, Dona C., The Middle Ages 395-1500, New York 1959.

Şahin, Süreyya, "Aforoz", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. I, İstanbul 1988.

Şenel, Alaeddin, Siyasal Düşünceler Tarihi, Sevinç Matbaası, Ankara 1982.

Tanilli, Server, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, Cilt II, Cem Yayınevi, İstanbul 1993.

Thatcher, Oliver J., McNeal ve E. Holmes (Eds.), A Source Book for Medieval History, Scribners, New York 1905.

Tierney, Brian, The Crisis of Church and State, 1050-1300, Prentice-Hall Press, New Jersey 1964

Tierney, Brian, The Middle Ages, Vol. I (Sources of Medieval History), New York 1970.

<http://avalon.law.yale.edu/medieval/inv11.asp> , tarih: 15.11.2008.

<http://www.fordham.edu/halsall/source/g7.ban1.html>, tarih: 12.11.2008.

<http://avalon.law.yale.edu/medieval/inv08.asp>, tarih: 15.11.2008.

<http://www.newadvent.org/cathen/02673a.htm>, tarih: 20.11.2008.

<http://avalon.law.yale.edu/medieval/inv15.asp>, tarih: 15.11.2008.

<http://www.newadvent.org/cathen/04196a.htm>, tarih: 10.11.2008

EKLER

Resim I: İmparator IV. Heinrich ve maiyeti Canossa'da Papa'nın kapısında beklerken (25-28 Ocak 1077), resmeden August von Heyden (Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Walk_to_Canossa)

Resim II: İmparator IV. Heinrich'i Papa VII. Gregorius Canossa Kalesi'nde kabul ederken (28 Ocak 1077), resmeden Carlo Emanuele (Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Walk_to_Canossa)